

Список використаних джерел :

1. Аплікація на вбранні. URL : https://kostenchuk.at.ua/publ/aplikacija_na_vbranni/1-1-0-2
2. Косміна О. Ю. Традиційне вбрання українців. Київ : Балтія-Друк, 2008. Т. 1. 160 с.
3. Матейко К. Український народний одяг : етнографічний словник. Київ : Наукова думка, 1996. 196 с.
4. Народне вбрання Опілля останньої третини XIX – першої половини XX століття : класифікація та композиційні особливості декору. URL : <https://osvita.ua/vnz/reports/culture/10953/>
5. Ніколаєва Т. О. Історія українського костюма. Київ : Либідь, 1996. 176 с.

Полякова-Лагода Марія

*аспірантка Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка
(м. Полтава)*

РОЗВИТОК ПРОСВІТНИЦЬКОЇ ТА ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ У 1920-ТІ РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ

Українізаційно-централізаційний (1920-ті рр.) період розвитку просвітницької та виховної діяльності публічних бібліотек в Україні називають «золотим десятиліттям» із формування власних прогресивних та оригінальних шкіл (Київської та Харківської) з просвітництва та виховання, які не мали суттєвих протиріч та виконували багато спільних розвідок у цій галузі.

У 1920 році відбулося ідеологічне поглинання бібліотек «Просвіт», їхні фонди поповнилися комуністичною літературою. На противагу їм в кожному селі створювалися хати-читальні задля ліквідації неписьменності [3, с. 71]. В містах, за адміністративно-територіальним принципом, стрімко зростала мережа масових державних публічних бібліотек, відбувалися спроби їхньої централізації, накопичувалися напрацювання стосовно структури бібліотечної мережі та принципів і методів її централізації.

З утворенням Наркомосвіти УСРР у листопаді 1921 року Української центральної міжвідомчої бібліотечної комісії розпочалася реформа бібліотечної справи шляхом централізації її управління та організації. Бібліотекам надавалася функція «сприяння широкому політичному вихованню мас».

За досвідом США, бібліотечним підвідділом Наркомосу УСРР було розроблено проєкт реформи бібліотечної справи УСРР, за яким всі книгозбірні об'єднувалися в єдиний книжковий фонд, створювався центральні, губернські, повітові, районні бібліотеки зі стаціонарними і пересувними фондами [3, с. 61]. Залучення бібліотечних установ до системи політосвіти, виховання та

пропаганди народних мас, робило нагальним питанням централізацію та створення єдиних методологічних та методичних засад їхньої діяльності.

Націоналізація бібліотек сприяла суттєвому поповненню фондів великих та центральних бібліотек. Такий перерозподіл фондів супроводжувався політико-ідеологічною цензурою, коли «буржуазна» література передавалася лише до окремих великих бібліотек України у кількох примірниках з обмеженим до неї доступом у вигляді спецфондів вилучених із загального доступу видань, а дозволені книжки надходили до всіх публічних бібліотек.

На початку 1920-х років масові публічні народні бібліотеки комплектувалися творами класиків української та російської літератури, визнаними радянською владою та суспільно-політичною літературою.

У 1924 році розпочала свою роботу Центральна бібліотека для дітей і юнацтва, якою здійснювалось керівництво дитячими відділеннями в дорослих публічних бібліотеках [16].

Першим кроком у становлення вищої спеціальної бібліотечної освіти стало створення у 1921 році факультету професійної освіти та соціального виховання в Харківському інституті народної освіти, де передбачалася підготовка фахівців із бібліотечної справи [2].

З прийняттям у серпні 1922 року Головополітпросвітою УСРР «Положення про єдину бібліотечну мережу республіки» було задеклароване планомірне загальне ідейне керівництво бібліотечним обслуговуванням населення, затверджено структуру єдиної мережі бібліотек та їх типів за адміністративно-територіальним принципом. Державними центральними, міськими, районними та волосними типами бібліотек формувалися фонди «для широкого читача».

Відповідно до покладених на них функцій, публічні бібліотеки об'єднувалися в мережу під керівництвом Головополітосвіти [8, с. 202]. Провідна роль тут відводилася бібліотекам масового користування [9, с. 75–78].

На підтримку заходів щодо подальших чисток бібліотечних фондів та підсилення політпросвітньої діяльності бібліотек був спрямований виданий у 1923 році циркуляр РКП(б) «Про посилення партійного впливу на роботу бібліотек» [9, с. 95]. У 1923–1924, 1926 та 1929 рр. відбулися три хвилі так званих чисток фондів бібліотек від «контрреволюційної літератури» [14]. Натомість фонди публічних бібліотек активно поповнювалися агітаційно-пропагандистською літературою.

Засудження квітневим 1923 року XII з'їздом РКП(б) російського шовінізму та проголошення СРСР «принципу коренізації» активізувало процес українізації вітчизняної бібліотечної справи. Українізація публічних бібліотек передбачала залучення до роботи в них національних кадрів, започаткування діяльності при книгозбірнях гуртків української мови, поповнення їхніх фондів україномовною літературою соціалістичного змісту.

Резолюцією липневого 1924 року Всеросійського з'їзду бібліотечних працівників метою бібліотечної роботи проголошено «выковать орудие выработки коммунистического мировоззрения, чтобы превратить её в очаг воспитания и просвещения в духе марксизма-ленинизма» [18, с. 5]. У цей час активно відбувалося поповнення бібліотек книжками українською мовою, при бібліотеках створювалися клуби марксизму-ленізму, перетворюючи їх на пункти просвітницької роботи.

Результатом Першої конференції дитячих бібліотекарів, яка відбулася 25–27 березня 1925 року у Москві, стало приведення роботи дитячих бібліотек у відповідність із піонерським рухом, школою, залучення неорганізованих дітей до читання, створення «куточків Леніна», проводився аналіз потреб дитячого читача [5, с. 126].

У цей час започатковуються часописи «Шлях освіти», «Красный библиотекарь», «Бібліотекар у соціалістичному будівництві», якими розкриваються оновлені принципи і форми організації бібліотечної діяльності у контексті політико-просвітницької роботи.

Перспективною формою поширення досвіду науково-методичної роботи бібліотек в 1920-і роки стали добровільні бібліотечні об'єднання при губернських, повітових та міських бібліотеках, які розробляли єдині методики діяльності бібліотек, зокрема, з політпросвітньої роботи, популяризації україномовних книжок, особливостей користування книжкою, організації зустрічей із читачами, лекційної, виставкової роботи [7].

Однією з масових форм роботи тогочасних публічних бібліотек були читацькі гуртки, в роботі яких індивідуальні форми роботи, з часом, були витіснені масовими заходами ідеологічного впливу на читача. Існували нові форми читацьких об'єднань: «друзі книги», літературні об'єднання та ін. [6, с. 79–80].

Як бачимо, основні напрями реформування просвітницької та виховної діяльності публічних бібліотек першої половини 1920-х років були спрямовані на ліквідацію неписьменності, організацію різних читацьких гуртків самоосвіти, любителів бібліотечної справи із пропангандистсько-ідеологічною спрямованістю. Розділом «Бібліотеки», у прийнятому в жовтні 1925 року Кодексі законів про народну освіту статус публічних бібліотек було задекларовано: «вся сукупність бібліотек масового користування на території УСРР складає бібліотечну мережу, що має своїм призначенням політичну просвіту трудящих мас» [20, с. 913].

У 1926 році I Всеукраїнським бібліотечним з'їздом обговорювалися завдання розбудови бібліотек України з орієнтацією на потреби селянського та робітничого читача з орієнтацією на завдання соціалістичного будівництва, вивчення запитів читачів, створення бібліотечних об'єднань. Організаційним

завданням бібліотечного будівництва було визначено роботу з масовим читачем та вивчення запитів читачів [17, с. 3].

У доповідях на з'їзді А. Зільберштейна і Н. Фрідьєвої педагогічний напрям було визнано основним у вивченні читацьких інтересів, за яким передбачалося спостереження, вивчення запитів, фіксація відгуків користувачів бібліотек, анкетування, голосні читання. Вивчення сільського і робітничого читача розглядалось у напрямку ідейно-політичного виховання населення. Для організації дослідження інтересів і запитів читачів створювалися комісії та кабінети політосвіт, в яких відбувалося вивчення ідей марксизму-ленінізму. Піднімалися питання педагогічної роботи бібліотек шляхом активного впливу на масового читача, шефство над робітничими районами для книжкового обслуговування масового читача, вивчення читацьких запитів та ін.

Постановою з'їзду було проголошено необхідність вилучення з фондів масових бібліотек літератури, яка «шкідливо впливає на класову свідомість широких мас, розпалює національну боротьбу та релігійний фанатизм». Для цього пропонувалось створення «списків забороненої центральними органами в справах друку літератури». Натомість передбачалось комплектувати бібліотечні фонди творами класиків марксизму-ленінізму, політичними брошурами, працями з атеїзму та іншими видами «ідеологічно витриманої» літератури [15].

Постановою ЦК ВКП(б) від 28 грудня 1928 року «Про обслуговування читача масовою книгою» було започатковано оновлену політику пропаганди та розповсюдження масової книги [9, с. 228–230]. Вивченням масових запитів читачів, розробкою «методики керування читанням», визначенням шляхів самоосвіти народних мас та впливу книжки на читача активно займався у 1927–1930 рр. Кабінет вивчення книги і читача Українського наукового інституту книгознавства (1922–1936 рр.). Наприкінці 1920-х років вийшла низка праць очільника Кабінету Д. Балики у галузі бібліотечної педагогіки та вивчення запитів читача : «Бібліологічна педагогіка», «Синтетичний та аналітичний метод вивчення читача» та ін. [21]. Ним обстоювалися ідеї диференційованого обслуговування читачів, проти механічного перенесення форм масової політико-просвітницької роботи на всі категорії читачів, наполягалось на необхідності вивчення особливостей та запитів різних категорій користувачів бібліотек, обґрунтовувалася необхідність не лише групових, а й індивідуальних форм роботи з читачами, пропонувалось запровадження системи спеціалізованих читальних залів для читачів різного рівня освіченості [1, с. 158].

До визначних тогочасних теоретичних розробок можна віднести дослідження засновника Кабінету з вивчення книги й читача при Українському науковому інституті книгознавства В. Іванушкіна (1926 р.), який, розглядав читача як соціальну категорію і соціальну постать. З опорою на дослідження

М. Рубакіна, В. Іванушкін суттєво розвинув та доповнив теорію соціології книги та читання [13, с. 102-103].

Пріоритетне будівництво загальнодоступних публічних бібліотек обумовило їхнє суттєве збільшення з 3067 у 1921 році до 9985 – у 1928 році [5, с. 145]. Їхня діяльність у другій половині 1920-х років була спрямована на забезпечення культурного зростання народних мас, введення загальної освіти, ліквідацію неписьменності, здійснення політпросвітницької роботи під гаслом «широчайшого руху мас за культуру» [4, с. 130]. На необхідності перетворення масових публічних бібліотек на знаряддя радянської влади, створення їхньої єдиної мережі було проголошено в програмній роботі з розвитку масових бібліотек Н. Крупської «В поход за библиотеку» [11].

Посилення уваги до питань виховання молоді, особливостей використання для цього педагогічними працівниками книги, сприяло появі у 1920-х роках бібліотекознавчих досліджень з педагогізації бібліотечних фондів та організації роботи бібліотечних працівників із учнівською молоддю. Харківською науково-педагогічною бібліотекою Інституту педагогіки здійснювалися дослідження зі складання педагогічної наукової бібліографії, що сприяло її перетворенню на тогочасний осередок педагогічного життя в Україні [12; 19].

Жовтневою 1929 року Постановою ЦК ВКП(б) було визнано стан бібліотечної справи в країні незадовільним, що не відповідає темпам зростання культурного рівня селян та робітників. Було прийнято курс на встановлення тіснішого зв'язку з трудящими масами шляхом суттєвого розширення мережі публічних бібліотек, відкриття масового доступу до всіх типів бібліотек, орієнтуючи їхню діяльність на диференційоване обслуговування потреб їхніх користувачів [10, с. 198-199].

Як бачимо, проаналізований українізаційно-централізаційний (1920-ті рр.) період становлення просвітницької та виховної діяльності публічних бібліотек України характеризується позитивним впливом національного звільнення їхнього розвитку, що спричинило стрімке зростання бібліотечної мережі, активізацію вивчення інтересів та запитів читачів, психолого-педагогічних особливостей сприйняття ними книги і педагогічних аспектів впливу публічної бібліотеки на читача. Оновлені запити читачів обумовили суттєві зміни у бібліотечних фондах, що поєднувалося із негативними наслідками їхніх чисток під ідеологічно-партійними гаслами.

Список використаних джерел :

1. Балака Д. А. Изучение читателя в Библиотеке АН УССР. *Труды Второй Всероссийской конференции научных библиотек*. Ленинград : Стенографический отчет, 1929. С. 158.
2. Березюк Н. Бібліотечна освіта в Україні (сторінки історії). *Бібліотечний вісник*. 2000. № 1. С. 32–34.

3. Гимальдинова В. В. История библиотечного дела на Украине (1917–1932) : учеб. пособие / З. В. Гимальдинова [и др.]; под ред. Т. А. Скрипник. Харьков : ХГИК, 1975. 208 с.
4. Демкин И. В., Скрипник Т. А. Библиотечное дело на Украине в период развертывания социалистической реконструкции народного хозяйства. *История библиотечного дела в Украине (1917–1932 гг.)*. Харьков : ХГИК, 1975. 208 с.
5. Дубровіна Л. А., Онищенко О. С. Бібліотечна справа в Україні в ХХ столітті : монографія. Київ, 2009. 530 с.
6. Іванова І. Ф. Читацькі об'єднання : з історії виникнення. *Історія бібліотечної справи України*. Київ, 1997. С. 75–80.
7. Керекез Я. Бібліотечно-методична робота на Київщині в 1929–1930 рр. *Бібліотечні вісті*. 1930. № 2. С. 114–116.
8. Ківшар Т. Український книжковий рух як історичне явище (1917–1923). Київ : Київ. держ. ін-т культури, 1996. 339 с.
9. Книга и книжное дело в Украинской ССР : сборник документов и материалов 1917–1941. Киев : Наукова думка, 1985. 477 с.
10. КПСС о культуре, просвещении и науке. Москва : Изд-во политической литературы, 1963. 551 с.
11. Крупська Н. К. В поход за бібліотеку. Москва : Госиздат, 1929. 39 с.
12. Лісник Ф. С. Робота Харківської науково-педагогічної бібліотеки Інституту педагогіки. *Український вісник експериментальної педагогіки та рефлексології*. 1928. Вип. 4. С. 203–209.
13. Новальська Т. В. Український читач у бібліотекознавчих дослідженнях (кінець ХІХ – початок ХХІ ст.) : монографія. Київ : КНУКіМ, 2005. 252 с.
14. Очеретянюк В. Загартовані книги. Встановлення партійно-державного контролю над виданням, розповсюдженням та використанням літератури в Україні у 20–30-ті роки. *З архівів ВУЧК, ГПУ, НКВД, КДБ : наук. публіцист. Журнал*. 1999. № 1–2. С. 129–141.
15. Перший Всеукраїнський з'їзд бібліотечних робітників. *Українська бібліотечна енциклопедія*. URL : <https://ube.nlu.org.ua/article> (дата звернення : 12.09.2020).
16. Погребняк Г. І. Становлення та розвиток дитячих бібліотек України. Київ : [б.в.], 2003. 92 с.
17. Резолюции I Всероссийского съезда библиотечных работников 1–7 июля 1924 г. (Утверждены Коллегией Народного Комиссариата Просвещения). Москва : Изд-во «Красная новь», 1924. 68 с.
18. Резолюції та постанови Першого Всеукраїнського з'їзду бібліотечних робітників, 1–6 червня 1926 р. Харків : НКО УСРР, 1927. 91 с.
19. Рогова П. І. *Педагогічні бібліотеки України (II пол. ХІХ – 20-ті роки ХХ ст.)* : автореф. дис.... канд. іст. наук : 07.00.08. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2004. 20 с.
20. Собрание узаконений и распоряжений Рабоче-Крестьянского правительства Украины. Киев, 1922. С. 913.

21. Труди Українського науково-дослідного інституту книгознавства : у 2 т. Харків : Державне видавництво України, 1930. Т. 2 : Бібліотека і читач України. 244 с.

Пригодій Алла

*кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри професійної освіти
та безпеки життєдіяльності Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
(м. Чернігів)*

СУЧАСНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Розвиток сучасного суспільства висуває все більші вимоги до якості підготовки випускників закладів вищої освіти. Одним з важливих засобів оптимізації освітнього процесу в сучасних умовах є вибір ефективних педагогічних технологій.

Педагогічна технологія відображає модель навчально-виховного і управлінського процесів закладу освіти і об'єднує в собі зміст, форми і засоби кожного з них [1].

Педагогічна технологія – це знання про діяльність як засобу здійснення педагогічного впливу [3].

Педагогічна технологія дозволяє попередньо проектувати навчально-виховний процес і, будучи складовою педагогічної системи, кінцевим результатом відповідає запитам сучасного суспільства [2].

Використання педагогічних технологій в освітньому процесі досліджували ряд вітчизняних та зарубіжних учених : В. Беспалько, С. Гончаренко, М. Дичківська, А. Нісімчук, Н. Наволокова, О. Падалка, О. Пометун, Г. Селевко, О. Шпак та ін. На сьогоднішній день проблема використання сучасних педагогічних технологій в умовах вищої школи набуває особливої гостроти та значущості.

Застосування педагогічної технології дозволяє визначити цілі освітнього процесу, мотиви їх досягнення, здійснення контролю якості навчання, розвиток особистості студента, оцінки результату навчального процесу [4].

Схема педагогічної системи, представлена В. П. Беспальком включає дидактичні завдання та, власне, технологію навчання. Ціль дидактичного завдання – формування особистісних якостей за допомогою навчально-виховного процесу на базі інтелектуальних, мотиваційних та інших складових особистості [5].

До педагогічних технологій, що застосовуються у вищій школі відносять :
- інформаційно-комунікаційні;